

Աշուածատ

Քոռ-Եղիկ

(Շիրակեցիների կյանքից)

1840-ական թ.

Ա

Տն՝, շան ցնգնած, կզրկեմ մեկ աչքդ էլ ես կրոռացնեմ, աստծու լսից կզրկեմ, -
ասաց գյուղից դուրս գնացող հովվին մղդսի Կյուրեղը, աչքերը կատաղությունից
շուած: Հովվիվը, որ նրան անվերջ հեգնական շարժումներով էր պատասխանել,
դարձյալ ուսերը թոթովեց ու նախրի ետևից մահակը բարձրացնելով, կանչեց .
Հն՝, հն՝, հն՝:

Մդոցի Կյուրեղը ավելի կոտրված՝ կրկին պոռաց շոբանի ետևից .

Մեկ էլ դու Գալո քեհյենց դոնից անցի՛ք, տես ոտքդ կկոտրե՞մ, թե չէ:

Չը՛ք, պատասխանեց ետ դառնալով շոբանը, որով բոլորորովին կատաղեցրեց
ալևոր մղդսուն, որ առանց ամաշելու կոացավ, մի քար առավ ու շպրտեց շոբանի
ետևից՝ ասելով . ա՛յ ոչուփուչ, կեցիր, հալքաք հախ ուզելու կզաս, թե քոն դոռշ
ստանաս՝ դու իմ մեռելս լացուր: Հովվիվն արդեն վտակն անցել, բավականին
հեռացել էր . քարը ո՛չ միայն չհասավ, այլ հայիոյանքներն անգամ բոլորովին
անլսելի մնացին: Գլուխը շարժելով, մղդսին դարձավ դեպի տուն:

Տն՝, աշխարհը քարութանդ եղավ, կարգն ու օրենքը վերացավ, թիզուկես
լակոտին էլ չենք կրնար զսպել: Որտե՞ղ գտնեմ Ահմադ փաշան, որն անօրեն
տեղով հասկացավ սրա ոչուփուչ հորն ու կախել տվեց . . . Կախաղան ու

շալաթն (գլուխ կտրող դահիճ) էլ վերցավ աշխարհից: Ո՞չ մենծի պատիվ մնաց, ո՞չ պստիկի, ո՞չ համփա, ո՞չ չոքան, ո՞չ մղդսի, ո՞չ քեհյա, ո՞չ տերտեր, քուլի հավասարվեցին պրծան: Գող Պապիկի տղան իմ որդուս դեմ մեյդան գա ու Գալո քեհյի աղջկա վրա ա՞չը տնկե: Քաղցած փորը զկոտում է, չլուտ արխալուղի մեջ դողում է, կյանքը անցուցել է ուրիշի դռանը ծառայելով, փորը կշտացուցել է սրա-նրա սեղամի փշրանքով, մերը խալխի բանն աճելով չորացել է. մի բլբկած տուն ունի, որ մեր հավի քնիցն էլ պստիկ է, եկել է ոտք է զցում մղդսի Կյուրեղի որդու հետ: Sn', մարդու շնորհը էլ ունենա, Էլի գլուխը քարը, թիզուկես քոյ անի, կաշու վրայից ոսկորները մեկ-մեկ կարելի է համրել, ունզը արաքից չի ջոկվիլ, քսան տարին անցուցել է, դեռ երեսին տղամարդու շնորհը չկա՝ քյոսա: Աչքի մեկը Ջքեի տղերքը զարկին փշացուցին (վարդ բուսնի դրան կուրացնող ձեռքերի վրա), երեսի չեչերի մեջ քուոմ լաբլաբու զցես, ոչ մեկը վար չի թափվիլ, Էդ օրին գեշ կատվի պես Էլի մեջքին չի գալ ու գիշեր-ցերեկ կտրել է խեղճ Ասլի ճարն ու ճանապարհը: Հա՛ն, ես քո մորն ինչ ասեմ, շո՛ւն ցնզներ ու անցներ ավելի լավ չէ՞ր...

Մղդսի Կյուրեղը պտպտալով փողոցից անցնելիս, նրա զայրույթը նկատեց հարևան Թորոս աղբարն ու հարցրեց. Էլի ի՞նչ է եղել, մղդսի, ինչի՞ ես նեղացել...

Էլ ի՞նչ պիտի եղնի, Նեռը ծնվել է, աշխարհիս վերջը հասել: Sn', գեղվորի մի մարդավարի շոքան չգտաք, գնացիք եկաք զող Պապիկի տղին քոնեցիք: Իրիկունը նախիրը քերելիս կովին յանից զցել է, ոտքը կոտրել...

Բան մի ասիլ, մղդսի շան, ես կկապեմ, ի՞նչ անենք, մեր աղքատն է, մենք պիտի տիրություն անենք: Քուրդ որ քերենք՝ դրանից լավ շոքանություն անելու խո չէ: Փառք աստծո, դեռ մինչև օրս դրա ձեռքից մի մազիկ անզամ զողցել չեն: Տնաշենի գյուլի ձեռքից թարաքյամեքը «յաման-ալլահ» են կանչում:

Ինքն էլ սատկի, իրեն գյուլեն էլ... Զաքի Էդ չի՞ մեր տունը քանդողը...

Եվ ուղիղ, մղդսի Կյուրեղը վախենում էր Եղիկի գնդակից, թե չէ վաղ գնացել Գալո քեհյի աղջկա նշանն օրինել էր տվել Տեր-Մլեհն: Գալո քեհյեն էլ հարուստ մղդսուն չէ չեր ասիլ), բայց դեռ աղջկը փոքր էր՝ տասնեւորս տարեկան, շտապելու ի՞նչ ուներ: Եղիկը մի քանի անզամ մղդսու որդու՝ Բարսեղի ականջում

ասել էր. «Գյուղա պաղեցնել թե չես ուզում, իե՞ւ ոու ման արի Ասլիից և այդ խոսքը հասել էր մղբու ականջին:

Բ

Խլի-Ղարաքիլիսի գյուղի առվակի ամենաստորին մասում գտնվում Էր Քոռ-Եղիկի տունը, որ հոր քողած միակ ժառանգությունն էր: Տուն ասելով պետք է իսկական բարի նշանակությամբ շհասկանալ, այլ աչքի առաջ քերել միաչքանի բռստանի բալական, հողի մեջ փորված և կոշտ ու կոպիտ քարերով երեք կողմը երեք արշինի չափ բարձրացրած, կտորն էլ բարդու և ուղիի ճնճերով մի կերա ծածկած: Դուռը, որ յուր հնությամբ հնագիտական արխիվը մտնելու արժանավորություն ուներ, վարից-վերից մեկ-մեկ թիզ բաց էր մնում ծածկելիս, որոնք լուսամուտի և օդանցքի տեղ էին ծառայում: Սյովա չուներ և պատի մնացորդ մասը հինգ-վեց շարակով կապած էր, որոնց միջոցները ներսից-դրսից թրբով ծեփել էր Եղիկի մայրը՝ Սոնա բաջին, ձմեռվա ցրտի ազատ ներս մտնելը արգելելու մտքով: Նահապետական թոնդիրը տան մեջ էր թաղած, որի ծուխը հաց եփած ժամանակ դուրս էր գալու դռնից: Մի կողմ մի հին խսիր էր փոած, որը Հասան խանի ավերածի ժամանակ սարդարի սարվագների ոտքի տակ քրքրվելու պատիվ էր ունեցել: Մի կարպետ երեսով քարձ կար, որն այնքան մաշված էր, որ ավարի նյութ դառնալու չէր արժանացել Աղա Մահմադ խանի հրոսակների ձեռքը: Թարեքի վրա մի սահան, մի լանգարի և մի թանջարա երևում էին ժանգի մեջ կորած: Գդակալում՝ մի շերեփ, այն էլ կոտրած: Ծալքում մութ տեղը կեղտոտ անկողնու նման մի բան էր երևում, որը կարելի էր փաթաթել և մի աքաղաղի վրա բառնալով, երեք օրվա ճանապարհ հեռու տեղափոխել, Վերջապես դռան ետևը երևում էր հայկական տների կահկարսիների պարծանքը՝ բոլորակ խոնչան, որի երկու ոտքը կոտրած էր, և հյուրերի առաջ դրվելու համար Սոնան անկյունում երկու միաչափ քարեր ուներ, որոնք լրացնում էին կարասիների պակասորդը:

Այս տունը համարյա միշտ ցերեկը դատարկ էր լինում, և, գիշերն էլ շատ ուշ ժամանակ Սոնան գալիս էր հանգստանալու, կազդուրվելու և առավոտները արշալույսին հեռանում ծառայելու ուրիշի դռները: Ծառայելու միայն մի փոր հացի և ուրիշի հին ու նորով, պատռած-ճեղքածով հազնվելու փորձով: Նրա

Էնթարիից մի թել քաշեիր՝ հազար կարկատան կթափվեր, նրա գլխի չիթք ախտի մեջ կորած էր, միշտ բորիկ և արմունկներն ու սրունքները մերկ, կուրծքը կիսով շափ բաց և դառնալի արտասուրով աշքերը միշտ լցված:

Գարնան ամպամած մութ գիշեր էր: Երկինքը անընդհատ փայլատակում և գողգոռում էր: Տանը, քուրջերի մեջ փաթաթված պառկած էր Սոնան: Պառավը տնքում էր՝ սրտի խորքերից հառաշանքներ բարձրացնելով: Մենք պառավ ենք անվանում Սոնային՝ համաձայն նկատողի աշրում նրա թողած տպավորության, այնինչ թշվառը քառասունինգ տարին դեռ չէր լրացրել: Սոնայի օջախի մուխը տարիներով դադարել էր, իսկ ճրագը ամուսնու կախվելուց հետո հանգել և չէր վառվել: Լսի Էլ կարիք չէր զգում, դատարկ տանը փնտրելու ի՞նչ ուներ: Թեև սովորական անկողնու վրա տարածել էր յուր կարկատած շորերը, բայց դարձալ դողում էր: Կուչ էր եկել պառավը, գլուխն Էլ ծածկել և շնչառությունը վերմակի տակ էր կատարում քիչ տաքանալու հույսով, բայց իզուր, ցուրտ ու խոնավ օդը ազատ մտնում էր նրա ծածկոցների անթիվ պատովածքներից: Մի կատու անգամ շուներ Սոնան, որ անկողնի վրա պառկեր և թիկունքը մի քիչ տաքացներ: Մկների սնունդ շգտած տան մեջ կատուն ե՞րբ կապրի:

Թեև խոխոցի հետ մի տեսակ հեկեկալու ձայն էր լսվում, բայց պառավը չէր լալիս, նա այնքան դառնություններ էր կրել, որ լալու և արտասվելու ընդունակությունը կորցրել էր: Ω՛՛ դուռ ուներ, ո՛՛ դրկից, որոնց կանչեր, և որոնք լսեին, զային իրեն օգնելու: Կարիք Էլ չկար, նրա համար սովորական էր, ամեն իրիկուն միևնույն տեսարանն էր կատարվում, միայն թե օդի ցրտության և խոնավության պատճառով երբեմն ավելի սաստկանում էր պառավի տնքոցն ու խոխոցը: Այդ գիշերը սաստկագույն տեսակիցն էր. պառավն անկողին մտնելուց երկու-երեք ժամ թեև անցել էր, բայց խաղաղացնող քունը դեռ վրան չէր եկել: Չավի սաստկությունը նրան ակամա խոսեցնում էր, պառավը դելին էր տալիս, տրտնջում էր, անիծում էր վիճակը, անիծում էր յուր ծնունդը, անիծում էր յուր քախտը, յուր թշնամիներին, յուր մարդու դահիճներին, հարստահարիչներին, մինչև անգամ երկնային դատաստանը: Մի՞թե դեռ քիչ է, մի՞թե դեռ քաշելու եմ, աստված դավթարս գտիր ու ինձի տա՛ր, տա՛ր, տա՛ր...